

ATATÜRK'Ü ANLAMAK VE SEVMEK*

Önder GÖÇGÜN**

Giriş

Sayın Valim, Belediye Başkanım, Tugay Komutanım, Başsavcım, Rektörüm, İl Jandarma Komutanım, Denizlimizin Oda Başkanları, sivil toplum örgütlerinin Başkan ve üyeleri, Üniversitemizin Yöneticileri, Dekan, Enstitü, Yüksekokul, Merkez Müdürleri, Akademisyen arkadaşlarım, uzaktan yakından teşekkürleriyle bizleri onurlandıran saygıdeğer hanımefendiler, beyefendiler, gönüllerindeki engin Atatürk sevgisi ile Pamukkale Üniversitesi Kongre ve Kültür Merkezi'nin bu en büyük ana salonunu binanın dışına kadar tıklım tıklım doldurarak Atatürk'ün büyük ismi etrafında bu konferansımıza canlılık ve renk katan, anlam ve derinlik kazandırarak bize şevk ve heyecan veren sevgili öğrenci kardeşlerim, yazılı ve görsel basınımızın değerli temsilcileri;

44 yıllık meslek hayatımın 40 yılı idarecilikle geçti. Bu zaman zarfında çeşitli üniversitelerde Atatürk Araştırma ve Uygulama Merkezleri'nin kuruluşunda bizzat yer ve görev aldım. Üniversitemizde de böyle bir merkeze duyulan ihtiyaç, her türlü takdirin üstünde idi. Zaten 2547 sayılı Üniversiteler Kanunu, üniversitelere ve dolayısıyla Rektörlüklere bu görevi vermiş bulunuyordu.

Bu bağlamda, öteden beri bu merkezimiz çalışmalarını, biraz önce değerli Başkanımız, Sayın, Doç Dr. Mithat Aydın'ın da ifade ettiği gibi, sürdürmekteydi. Bugün, kendisine ayrılan özel bir binaya taşınması ve burasının açılışının gerçekleştirilmiş olması, bizler için son derece büyük anlam taşımaktadır. İşte bu açılış töreni münasebetiyle, "Atatürk'ü Anlamak ve Sevmek" başlığı altında vereceğimiz bu konferansı düzenlemeyi uygun gördük.

Ben bu konu etrafında, sizlere dilimin döndüğünce bazı noktaları hatırlatmaya çalışacağım. Çünkü Atatürk, bilindiği gibi dünya üzerinde 20. yüzyıla damgasını vurmuş, tek ve emsalsiz bir liderdir.

Bu bir subjektif yaklaşım değil, bu bir öznel oluş değil, bu doğrudan doğruya yabancıların da bizzat tespit ve kararları ile ortaya konulmuş bir gerçeğin ifadesidir.

Nitekim, 1963'de Amerika Birleşik Devletleri Başkanı John Kennedy:

"Çöküntü halinde bulunan bir imparatorluktan hür ve müstakil Türkiye'nin doğması, Yeni Türkiye'nin özgürlük ve bağımsızlığını şerefli bir şekilde ilân etmesi ve o zamandan beri koruması, Atatürk'ün ve Türk halkının eseridir."

* Pamukkale Üniversitesi Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin yeni binasının açılış münasebetiyle, 17 Kasım 2011 günü, Üniversite Kongre ve Kültür Merkezi'nde verilecek Konferans'ın metnidir.

** Prof.Dr., Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü, ogocgun@pau.edu.tr

derken; İkinci Dünya Savaşı'nda Müttefik Kuvvetlerin güneybatı cephesinin Komutanı olan Amerika'nın, beş yıldızlı generali Mc. Arthur da, O'nun için:

"Asker-devlet adamı olarak çağımızın en büyük liderlerinden biri idi. Kendisi, Türkiye'nin, dünyanın en ileri ülkeleri arasında hak ettiği yeri almasını sağlamıştır."

hükümünü vermiştir.

Fransa Cumhurbaşkanı Albert Lebrun'un:

"Akıllı ve barışçı yöntemlerle gerçekleştirdiği eseri -askerî zaferlerle taçlanan laik, demokratik Cumhuriyet-, dünya uluslarının tarihinde derin izler bırakacaktır."

şeklindeki sözlerini, Fransa Başbakanı Briand'ın şu ifadeleri tamamlar:

"Atatürk, bir milleti birkaç yılda modernleştirmek mucizesini, olağanüstü işini göstermiştir."

1938 yılında, O'nun aramızdan ayrılması üzerine, İngiltere Başbakanı Winston Churchill'in aşağıdaki demeci de, -bir zamanlar karşı karşıya savaştığı ve kendisini alt eden-dünya çapındaki gerçek bir kahramanı saygı ile anmasının açık bir göstergesi olarak değerlendirilmek durumundadır:

" Savaş'ta Türkiye'yi kurtaran, Savaş'tan sonra da Türk Milleti'ni yeniden diriltten Atatürk'ün ölümü, yalnız yurdu için değil, Avrupa için de büyük bir kayıptır. Her sınıf halkın O'nun ardından döktükleri içten gözyaşı, bu büyük kahramana ve Türkiye'nin atasına değer bir görünümünden başka bir şey değildir."

"Anlamak" ve "Sevmek" kavramları üzerine:

Önce; "anlamak" ve "sevmek" ne demektir? Bu çerçevede, acaba biz Atatürk'ü yeterince anladık mı ve anlatabiliyoruz mu? Sevdik mi ve sevdirebiliyoruz mu? Önce, bunlara açıklık kazandırmaya çalışalım.

Anlamak, bildiğimiz gibi zekânın odaklandığı bir algılama merkezinin faaliyete geçmesidir. Sevmek ise beynimizdeki ilgi merkezinin karşımızdaki ile iletişim kurarak ona olan bağlılığımızın ifadesi olarak ortaya çıkar.

Anlamak ve sevmek; birbirleriyle bütünleşen, biri ötekinin olmazsa olmazı olan iki önemli kavramdır. Genelde, eğitim-öğretim programlarımızda ilkokuldan itibaren çocuklarımıza hep: "Atatürk'ü sevin, sevelim!" diyoruz. Ancak, "sevme" kavramını, eğer bilgi ile donatmazsanız, bir müddet sonra o sevginin dumura uğradığını, yani köreldiğini görürsünüz. Onun için "anlamak ve sevmek", her şeyden önce değer duygusunun zihinlerde, akıllarda yer etmesini, sistemli bir şekilde bilinçaltında yerleşmesini sağlamak, demektir.

Nitekim, Atatürk de bunun çok iyi farkındadır. 1923 yılında bir konuşmasında diyor ki: "İnsan aklının dünyada çözemeyeceği hiçbir problem yoktur, yeter ki o, bunu kullanmayı bilsin." Bir başka yerde de: "Allah'ın insanlara verdiği en büyük nimet akıldır." tarzında, akla öncelikli yer verilmesi gerektiği gerçeğine işaret ediyor. Eğer aklımızı kullanarak sevgi motifini devreye sokabilirsek, işte o zaman, akıl ile sevginin birleştiği noktada, ideali yakalamış oluruz.

Atatürk'ün "Akılcılık" anlayışı, batının sistematik pozitif düşünüş anlayışı ve özellikle de, 19. yüzyıl Felsefe sistemleri içerisinde, "Rasyonalite" olarak karşımıza çıkıyor. Bu anlayışı, İlk Çağ antik filozoflarına ve bilhassa, "Akılcılık" demek olan Rasyonalizm'in atası olarak kabul edilen Sokrates'e kadar dayandırılması, mümkün ve doğrudur.

Neden akıl? Çünkü insanoğlu, her şeyi akılla çözmek durumunda ve hatta, zorunda olan bir varlıktır. Özellikle, günlük hayatımızda işimiz, mesleğimiz, konumumuz, yaşımız, ne olursa olsun; her şeyi akıl süzgecinden geçirerek çözmek ve akılcı yaklaşımlarla, olayları ve insanları değerlendirmek durumdayız. İşte onun içindir ki, Atatürk de rasyonel, yani akılcı olmayı ön planda tutuyor.

Onun ikinci önemli özelliği, realist çerçevede olaylar ve insanlar karşısında gerçekçi olma anlayışıdır. Bilindiği üzere; İlk Çağ filozoflarından, 19. yüzyıl filozoflarına gelinceye kadar üzerinde durulan ikinci önemli husus "Realizm", yani "Gerçekçilik" anlayışıdır. Böylece, "Realite" ve "Rasyonalite" adı verilen "Gerçekçilik" ve "Akılcılık", insanın olmazsa olmaz fenomenlerinin başında gelir.

Bu bakımdan Atatürk, her şeyden önce insanın zekâsını kullanarak, gerçekleri görmesi ve akılcı yaklaşımlarla olaylarla insanları değerlendirmesi gerektiğine, inanmıştır. Böyle davranmasaydı, ne olurdu? O zaman, Atatürk döneminde despotizmi, yani istibdad adı verilen baskıcı yönetim anlayışını baş tacı etmiş olan; Almanya'da Hitler, İspanya'da General Franco, İtalya'da Mussolini, Rusya'da Stalin gibi liderlerin, subjektif yaklaşımlarla kendi ideolojilerini kabul ettirmek üzere, içinden çıktıkları ulusları bile yok etme noktasına getirdikleri gerçeği karşımıza çıkmaktadır. İşte burası, son derece önemlidir.

Bunun içindir ki, 18. yüzyılın son çeyreğinde Batı'da gerçekleşen Sanayi Devrimi ile eskilerin "İhtilal-i Kebir" adını verdikleri 1789 Büyük Fransız İhtilali'nin temelinde; Atatürk'ün, kendi kütüphanesinde yer alan kitaplarından bizzat notlar çıkararak okuduğu Montesquieu, Voltaire, Diderot, Jean Jacques Rousseau gibi, realist ve rasyonalist anlayışı esas alan akılcı filozofların fikirleri yer almaktadır.

Atatürk'ün, bugün Anıtkabir arşivinde yer alan 6000'e yakın kitabının hemen hepsini, notlar çıkararak okuduğunu ve bunlar üzerinde tam dikkat ve titizlikle durduğunu görüyoruz. En çok okuduğu eserlerin başında ise, Tarih kitapları geliyor. Ondan sonra sırasıyla Matematik, Edebiyat, Felsefe, Siyaset, Dinler Tarihi ve bilhassa İslâmiyet'le ilgili olan kitaplar ve tabii kendi mesleği olmasıyla itibariyle de, Askerlik konusunda yazılmış bulunanlar geliyor.

Söz gelimi, Montesquieu'nün Osmanlı döneminde "Ruhu'l-Kavanin" adı altında çevrilmiş bulunan "Kanunların Ruhı" adlı eserinin eski harfli metinlerini dikkatle okuduğunu, kitap sayfalarındaki çıkmalarda ifadesini bulan notlarından tespit ediyoruz. Özellikle, bu eserde yer alan; "Genel Olarak Kanunlar", "Üç Hükümet Şekli", Vergilerin Toplanması", Ticaretin Kanunlarla Olan İlgisi", "KanunYapmak Usûlü", "Vatandaşlık Hakları", "Aile Bağları".. gibi konuların, Gazi'nin ilgisini çektiğini anlıyoruz.

Jean Jacques Rousseau'un "Du contrat social", yani "Sosyal Anlaşma, Toplum Anlaşması" adını verdiği eserinde de; toplumsal yapılaşmanın, sosyal adaletin, halkçılık hareketinin zirvesini oluşturan önemli temel noktalarını yakalamıştır. Aynı şekilde, 17. yüzyılın ünlü Fransız bilim adamı ve düşünürü Pascal'ın da, bilhassa "'Pensees", yani 'Düşünceler' adlı eserinin, onun sosyal ve psiko-sosyal açıdan insanları tanıma, yönlendirme, sevk ve idare edebilme konusundaki değerlendirmelerinin -kısmen de olsa- temel hareket noktalarından birini oluşturduğunu söylemek mümkündür.

Üzerindeki Namık Kemal etkisi:

Gençliğinden itibaren, Atatürk'ün üzerinde etkisi olan insanların başında ise, daha Manastır Askeri İdadisi'nden başlamak üzere, Namık Kemal gelir. Bu şairimizin, özellikle şu beyitleri, Gazi'nin vatan, millet yolundaki duygu ve düşünce dünyasının şekillenmesinde ve bunlarla birlikte, kendisindeki millî heyecanlarının gelişmesinde çok kuvvetli etken olduğunu görüyoruz:

Hakîr olduysa millet şânına noksan gelir sanma,
Yere düşmekle cevher sâkit olmaz kadr ü kıymetten

(Millet hakaret gördü, küçük düşürüldü ise; şânına, şerefine, onuruna, büyüklüğüne noksan, bir eksiklik geldiğini sanma; çünkü altın, pırlanta gibi son derece kıymetli bir cevher, yere düşmekle değerinden birşey kaybetmez.

Vücûdun kim hamîr-i mâyesi hâk-i vatandandır
Ne gam râh-i vatanda hâk olursa cevr ü mihnetden

(Vücudun mayasının hamuru, yani insanın özü vatan toprağındandır; onun için bir kimse, vatan yolunda eziyet ve sıkıntılarla toprak olursa, bunda üzülecek ne var? Yani insan vatani için ölürse, bunda üzülecek hiçbir taraf yoktur; çünkü bu, "topraktan geldik, -vatan yolunda- gene toprağa gideceğiz" demektir.)

Muini zâlimin dünyada erbâb-ı denâetdir
Köpekdir zevk alan sayyâd-ı bî-insâfa hizmetden

(Dünyada zâlimin yardımcısı alçak, aşağılık, şerefsiz kimselerdir; çünkü, insafsız avcıya hizmet etmekten zevk alan, ancak köpektir.)

Kemend-i can-güdâzı ejder-i kahr olsa cellâdın
Müreccahdır yine bin kere zencir-i esâretten

(İdam sehpasında insanı asan cellâdın kemendi, ipi; kahredici ve eziyet çektirerek öldürücü bir ölüm yılanı bile olsa; yine de, esaret, tutsaklık zincirinden bin kat daha iyidir.

Felek her türlü esbâb-ı cefasını toplasın gelsin,
Dönersem kahpeyim millet yolunda bir azimetten

(Felek, talih, kader her türlü cefa, eziyet sebeplerini, yani vatan yolunda insana acı çektirecek ne varsa hepsini toplasın, gelsin; eğer milletim için gösterdiğim gayretlerden, çabalardan, büyük mücadelemden dönersem, kahpeyim; en alçak insanım!)

Vatanın bağına düşman dayamış hançerini,
Yok imiş kurtaracak bahtı kara mâderini

(Vatanın bağına, göğsüne düşman hançerini dayamış, onu öldürmeye, yok etmeye kalkışmış; ancak, vatanın kara bahtlı anasını kurtaracak bir kimse yok imiş!)

*

Bunlara, Gazi'nin daha sonra -bir kısmına, çıkmalarla notlar da düşerek okuduğu- gene Namık Kemal'e ait vatan, millet, hürriyet kavramları başta olmak üzere; medeniyet ...v.b. değişik konular etrafındaki şu mısralarını ve -sadeleştirilmiş şekliyle-, "Vatan" ve "Medeniyet" başlıklı yazılarında ifadesini bulan bazı sözlerini de eklemek, yerinde olacaktır:

Sıdk ile terk edelim her emeli her hevesi,
Kıralım hâil ise, azmimize ten kafesi.
İnledikçe eleminden vatanın her nefesi;
Gelin imdada diyor, bak budur Allah sesi..

(Kendimize ait her isteği, hevesi doğrulukla bırakalım; eğer vatan yolundaki azmimize, gayretimize, çalışmamıza engel ise, şu ten kafesini kıralım ve canımızı feda edelim.Vatanın her nefesi, yani vatanda yaşayan herkes açısından inlerken, feryat ederken, Allah'ın yüce sesi de: "Gelin imdada, vatani kurtarmaya koşun!" diyor.)

Mahv eder kendini bülbül bile hürriyet için,
Çekilir mi bu belâ âlem-i pür-mihnet için
Dîn için devlet için can çekişen millet için,
Azme hâil mi olurmuş bu çürük ten kafesi!

(Hürriyete, özgürlüğüne kavuşmak için bülbül bile kendini mahveder, ölmekten çekinmez. Sıkıntı dolu bir dünya uğruna, bu esirlik belâsı, tutsaklık derdi, sıkıntısı çekilir mi? Din için, devlet için, can çekişen, artık ölmek üzere olan millet için çalışmaya, onu kurtarmak yolunda canını bile vermek üzere hazır bulunmaya bu çürük beden, vücut engel mi olurmuş?)

Memleket bitti, yine bitmedi hâlâ sen-ben;
Bize bu hâl ile bizden büyük olmaz düşmen;
Dest-i a'dâdayız Allah için ey ehl-i vatan,
Yetişir terk edelim gayri, hevâ vü hevesi...

(Memleket bitti, mahvoldu, ama yine de “sen-ben” kavgası bitmedi, bu durumda bize, kendimizden daha büyük düşman olmaz, olamaz! Ey vatanın çocukları! Düşmanın elindeyiz; Allah için, artık şahsî, kişisel çıkarlarımızı, isteklerimizi; bencil duygularımızı terk edelim, bir yana bırakalım ve vatani kurtarmaya koşalım.)

*

“Vatan” makalesinden:

“İnsan vatanını sever; çünkü, Allah’ın insanlara verdiği şeylerin en azizi, yücesi olan hayat; vatan havasını teneffüs etmekle, onu solumakla başlar. İnsan vatanını sever; çünkü, Allah’ın insanlara bağışladığı şeylerin en parlağı olan göz; dünyaya ilk baktığı zaman, vatan toprağını görür. İnsan vatanını sever; çünkü, vücudunun maddesi, bedeni, maddi varlığı vatanın bir parçasıdır. İnsan vatanını sever. Çünkü, hürriyeti ve rahatı, hakkı, menfaati vatan sayesinde ayakta kalabilir. İnsan vatanını sever. Çünkü, varlık sebebi olan atalarının mezarlarının bulunduğu toprak ile geleceklere demek olan çocuklarının doğup büyüyecekleri yer vatanıdır. İnsan vatanını sever. Çünkü, vatan çocukları arasındaki dil ve ortak çıkarlar ile gönül yakınlığı ve düşünce kardeşliği, birliği vatan toprakları üzerinde doğmuş ve oluşmuştur.

İşte bütün bunlardan dolayı, insanlık tarihinin hangi sayfasına bakılsa; her zaman ve her millette faziletli, erdemli yüksek ahlâklı insanların hepsinin vatan sevgisini, bütün dünya işlerinden üstün tuttıkları ve pek çoğunun da, vatan yolunda canlarını seve seve vermiş oldukları görülür.

Ve yine bundan dolayıdır ki, her dinde, her millette, her terbiyede; eğitim-öğretimde, her medeniyette vatan sevgisi en büyük faziletlerden, en kutsal görevlerdendir. (...)

Bize göre, vatanseverliğin en büyük hareket unsurlarından, güç kaynaklarından birisi vatan fikridir. Bunu gönüllerden kaldırmak, insan haklarını korumanın en etkili vasıtalarından, araçlarından olan ateşli silahı ellerden almaya benzer. Bir millet vatan sevgisinden nefisini, kendini ayırırsa, yani vatanını sevmese; çok zaman geçmez vatanını, o topraklara göz diken, yerleşmek isteyen başkalarının istilâ, zorla ele geçirme bayrakları altında görür. Nitekim bir millet, ateşli silahtan elini çekerse, pek az zaman içinde o silâhı düşman eliyle kendi göğsüne çevrilmiş bulur. (...)

Biz oturduğumuz yerlerin her taşı için, mücevher, altın değerinde binlerce can verdik. Onun için vatanın her avuç toprağı, gözümüzde, o yolda kendini feda etmiş binlerce kahramanın hatırası, yadigarı, armağanıdır.

Vatan, bize kılıcımızın ekmeğidir. Daima kendimize ait, yalnız bize ayrılmış biliriz. Daima kendimizden çok sever, canımızı uğruna fedâ ederiz; sev seve yolunda ölürüz.”

*

“Medeniyet” makalesinden:

“Şüphe yoktur ki Medeniyet, bazılarının ve özellikle bizim eski bilginlerin tarif ettikleri gibi, insanın toplum halinde yaşaması anlamına alınırsa; insan hayatı için tabii, normal ihtiyaçlardandır, yani yerine getirilmesi, alınması gerekli şeylerdendir. Bir çocuk, süttten kesilir kesilmez başıboş bırakılacak olursa ve kendisiyle ilgilenilmezse, çaresiz kalır ve kısa zamanda açlığından ölür.

İnsandaki gelişme, yükselme kabiliyeti, becerisi; Allah'ın, ona en büyük ihsanlarından, bağışlarındandır. Bu çerçevede, insanın Medeniyet'e olan ihtiyacı çok daha iyi anlaşılabilir durumundadır.(...)

Medeniyet, insan hayatının kefilisi, teminatı, güvencesidir. Bu bakımdan, Medeniyet'e karşı durmak; beklenmeden gelen ölüme, katillerden ve haydutlardan çok yardımcı olmaktadır.

Bundan başka insanın, düşünerek ve çalışarak ortaya koyduğu bunca güzellik; öyle bir parça ekmek, yemek ve topraklarda yuvarlanıp uyumak için yaratılmış bir mahlûk olmadığına yeterli delildir.

Bundan dolayıdır ki Medeniyet'i fazla ve gereksiz görmek; insanın dünyaya gelişinde, Allah'ın yaratma, her şeyi yoktan var etme gücüne yersiz bir noksanlık isnat etmek, eksiklik yüklemek türünden bir şey gibi kabul edilir. (...)

Bir de, insanın hakkı ve amacı sadece yaşamak değil; hürriyetle, özgürlük içinde yaşamaktır. Bu kadar medenî milletlere karşı mümkün müdür ki, medenî olmayan milletler hürriyetlerini, özgürlük ve bağımsızlıklarını koruyabilsinler?

‘Bize şu gerekli; dolayısıyla, yalnızca onunla yetinmeliyiz. Ve biz, babalarımızdan bunu gördük, onun dışında ne varsa kötüdür. Mekteplerdeki dersler, yeni bilgiler kazanmak, kitaplar, makineler, ilerleyip yükselmeler, yeni icatlar, buluşlar ne işe yarar?’ diyerek, tıpkı Hindliler, Cezayirliiler gibi, yabancıların kahredici, insanı küçültücü üstünlüğü, eziyeti altında hürriyetini, özgürlük ve bağımsızlığını kaybetmek; insanın şanına, şerefine ve gururuna, onuruna yakışır şeylerden değildir.

Gerçek rahatın, huzurun çokluğu; sürekli çalışmanın, sıkıntının çokluğu ile uygun olagelmıştır. Nitekim, Medeniyet'in her sıkıntısı, bir rahatı doğurur; vahşetin, yabancılığın, kabalık ve görgüsüzlüğün her rahatı ise, bin sıkıntıyı getirir.

İnsanın ihtiyaçlarının yalnız topraktan yetişen ürünlerle giderilmesi, mümkün değildir: Onu, olsa olsa Medeniyet'in toplu hazineleri, eserleri karşılayabilir. Kısacası, medeniyetsiz yaşamak; ecelsiz, vakti gelmeden, erken ölmek gibidir.”

Öte yandan, Namık Kemal'in 12 Ekim 1288/1872 günü, İbret Gazetesi'nin 38 numaralı sayısında çıkan, “Sebeb-i Kaht-i Ricâl” başlıklı, “devlet adamı yetiştirilmede karşılaşılan güçlük, ya da devlet adamı yokluğu” anlamına gelen bir diğer makalesi de, Atatürk'ün hayli dikkatini çekmiştir.

Bunu da çok iyi değerlendirerek, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e gelinen noktada, yönetim açısından olduğu kadar, bilim ve sanat bakımından da Batı ile entegrasyonumuz, yani bütünleşmemiz ve sonuçta sosyal idari, askeri iletişim, komünikasyonu, iletişimi sağlama noktasındaki eksikliği çok iyi görüp, anlayan Atatürk; bu çerçevede, Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren Batı'ya tıp, hukuk, iktisat, felsefe, güzel sanatlar, resim, müzik, heykel konusunda, değişik alanlarda gençleri göndermiş; böylece, onların Batı'nın bilim, kültür ve sanatını öğrenip, yetişerek ülkeye yararlı insanlar olarak dönmeleri noktasındaki dileğini ve bu uygulamanın sürmesi konusundaki kesin kararlılığını, çeşitli yerlerde ve zamanlarda dile getirdiği sözlerinde açıkça ifade etmiştir.

Gerçekçi çizgide, milletine ve gençliğe bıraktığı miras: Bilim ve Fen

Atatürk, gerçekçiliğini ifade noktasında, bir yerde şöyle der:

“Ben size hiçbir nâs, dogma bırakmıyorum.”

Peki nâs, ya da dogma nedir? Bu sözün karşılığı; kesinliği, ya da bilimsel gerçekliği kesinleşmemiş birtakım bilgileri, kesinleşmiş gibi kabul etme, yani varsayımlarla hareket etmedir. Bunun ucu, dine sonradan girmiş yersiz, boş inanç demek olan hurafelere kadar gider.

Gazi sözlerine devamla:

‘Benim size bıraktığım tek bir manevi mirasım vardır ki, o da bilimdir, fendir.’

diyor. Bununla da; aklınızı kullanarak, ülkemizin geleceğine yönelik plan programlar hazırlayın, bunlar üzerinde çalışın, demek istiyor. Böylece, ülkemizin çağdaş medeniyetler seviyesinin üstüne çıkarılması gayretlerinin muhakkak sonuca ulaştırılmasının, asıl hedefimiz olması gereğine işaret ediyor. Buradan hareketle de, -bildiğiniz gibi-: “Hayatta en hakiki mürşit ilimdir, fendir.” hükmüne ulaşıyor.

Gazi'nin bilime, fenne verdiği değer, gerçekten de her türlü takdirin üstündedir. Bilindiği gibi, bugün okullarımızda kullandığımız pek çok matematik ve geometri tabirleri, ifadeleri, kelime ve kavramları, bizzat onun tarafından önerilmiş ve kullanılmıştır. Söz gelimi, eskiden “Müselles” denilen geometrik şekil için Atatürk:

“- Bu şekil üç köşedir; onun için, bunun adı “Müselles” değil, bundan böyle “Üçgen” olsun. Aynı şekilde, eskiden “Murabba” adı verilen şekil de, madem ki dört köşedir, dört kenardır; o halde, ona da “Kare” ismi verilsin.”

diyerek, bunları birer birer bizzat kendisi adlandırmıştır. Dolayısıyla çocukların, gençlerin daha kolay okumaları, anlamaları ve öğrenmeleri konusu, onun gündeminde birinci derecede yer tutmuştur.

Eskiden normal şartlarda, mahalle mekteplerinde öğrenciler okumayı en erken 6 ay 1 senede; yazmayı da, en erken 2 yılda, – o da yarım yamalak, yalan yanlış, bir yığın gramer hatalarıyla dolu olarak- ancak gerçekleştirebiliyorlardı.. Hâlbuki yeni harflerin 1928 yılında kabulünden sonra çocuklar, gençler aşağı

yukarı 15 günde okumaya, 20-25 günde de yazmaya başlamışlardır ve bu süre bugün bildiğiniz gibi daha da öne çekilmiştir.

Değerli dinleyenler, sevgili gençler!

Hiç şüphesiz Atatürk'ü anlamak ve sevmek, her şeyden önce onu eserleri ve sözleriyle tanımak demektir. İşte onun için, bütün eğitimcilerimizin, annelerin, babaların, gençlerin ve herkesin önce Büyük Nutuk'u okumaları gerekir. Şimdi, bu önemli eseri çok sadeleştirilmiş şekilde Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi, Atatürk Araştırma Merkezi, Türk Dil Kurumu gibi araştırma merkezlerimiz yayımlıyorlar

Yeri gelmişken şurasını da önemle belirtmemiz gerekir ki; bütün dünyada, Atatürk'ün dışında, milleti için yaptıklarını ve yapmayı düşündüklerini bizzat kaleme alan ve "Nutuk" gibi bir büyük eserle ortaya koyan; bunu geleceğe, bütün zamanlara bir miras olarak bırakan başka bir lider, devlet adamı yoktur.

Övülmekten ve kendisine dalkavukluk edilmesinden hoşlanmayan bir lider:

Onun üzerinde durduğu önemli hususlardan birisi de, insani değerler açısından herkesi olduğu gibi kabul etme noktasında toplanmaktadır. Atatürk, hiç kimsenin kendisini methetmesini, övmesini ve bu bağlamda kendisine dalkavukluk etmesini istemez. Nitekim, Çankaya Köşkü'ndeki bir yemekte, birisinin;

"- Paşam, siz çok şey yaptınız; savaş meydanlarında zaferler kazandınız, Cumhuriyet'i kurdunuz, ülkemizi dünya ülkeleri arasında seçkin bir yere getirdiniz."

dediği ve hatta bir yerde, bilinen gerçeği dile getirdiği zaman bile:

"- Lütfen, beni övmeyiniz. Bana, yarın yapacaklarımızı söyleyiniz ve memleketimiz için yapmamız gerekenler hakkında teklif getiriniz; bunlar üzerinde konuşalım. Benim övülmeye, sizin de övmeye ihtiyacınız yok."

demiştir. O, böylesine mütevazı, alçakgönüllü ve o ölçüde gerçekleri gören, bilen ve uygulayan son derece seçkin bir insan ve eşsiz bir liderdir.

Üzerindeki, Ziya Gökalp etkisi:

Atatürk'ün, önce düşünce dünyasında, sonra da reel çerçevede gerçekleşen uygulamalarla yeni Türkiye'nin millî ve kültürel platformda şekillenmesinde bir diğer önemli kaynak ise, Ziya Gökalp'tır.

Ziya Gökalp'ın "Halkçılık" anlayışı, Atatürk'e gerçekten büyük katkılar sağlamıştır. Nitekim onun, "Halka Doğru" düşünce sistemi içinde ifadesini bulan; halkla birlikte olmak, halka rağmen hiçbir şey yapmamak, halkın duygu ve düşüncesine tercüman olmak, onlara yer ve değer vermek anlayışı, büyük bir destek hizmeti görmüştür.

Bunun yanı sıra milliyet düşüncesinin, Türk toplum hayatının son derece tabii, doğal ve ayrılmaz bir parçası olması gerektiği inancı üzerinde ısrarla duran ve hemen bütün eserlerini bu noktaya dayandıran Ziya Gökalp da; buna bağlı olarak,

kendi ideali, ülküsü ile Cumhuriyet'in ilk yıllarının mevcut realitesini birleştirecek bir "millî kahraman tipi" çizmiş ve bunun merkezine de Atatürk'ü yerleştirmiştir.

Bu millî kahraman tipi, devletin ve milletin birliğini toparlayacak, bütünlüğünü sağlayacak ve milletimizin kendi kültürüne ve inancına bağlı kalmak suretiyle, Batı medeniyeti yolunda ilerleyip, yükselmesine çalışacak, devletin ve milletin yüksek çıkarlarını her türlü şahsî, kişisel çıkarının çok üstünde tutmasını bilecektir.

İşte Atatürk, bunları fazlasıyla yerine getiren seçkin bir lider olarak, tarihe damgasını vurmuştur.

Üzerindeki Tevfik Fikret etkisi:

Atatürk'ün; akılcı ve gerçekçi çizgide, Batı'nın bilimsel anlayışını derinliğine kavrayıp savunmasında son derece etkili olan sanatçılardan, fikir adamlarından birisi de Tevfik Fikret'tir.

Edebiyat tarihimizde, Servet-i Fünûn Dönemi şiirinin önde gelen ismi olan Tevfik Fikret, özellikle vatan, millet, pozitif bilim, irfan, hak, adalet, vicdan hürriyeti ... gibi konularda kaleme aldığı eserleriyle, o günün çoğu genci gibi, Mustafa Kemal'in de dikkatini, ilgisini çekmiş ve bu durum giderek Gazi'nin, - Namık Kemal'den sonra- şairimize karşı ömrü boyunca devam eden sempatisini ve gönülden bağlılığını doğurmuştur.

Atatürk'ün, bu güçlü şairimizin:

Ferdâ senin, senin bu teceddüt, bu inkılâb...
Her şey senin değil mi ki zâten?.. Sen ey şebâb;
Ey çehre-i behîc-i ümmîd, işte ma'kesin
Karşında: Bir semâ-yı seher, sâf ü bî-sehâb.
Âgûş-ı lerze-dârı açık bekliyor... Şitâb!

(Ey bugünün gençliği!

Yarımlar senin; bu inkılâp, bütün bu yenilikler hep senindir, senin içindir...

Aslında, her şey senin değil midir? Sen ey gençlik;

Ey ümidin, geleceğin güzel, parlak yüzü! İşte senin aksedeceğin, görüneceğin yer karşında duruyor: Orası saf, tertemiz, bulutsuz, tıpkı seher vaktini andıran bir gökyüzüdür ve titrek kucağını açmış, seni beklemektedir.)

mısralarıyla başlayan "Ferdâ" başta olmak üzere, birçok şiirini severek ve ezberinden okuduğunu; çeşitli ulusal ve uluslararası Atatürk Kongreleri'ne birlikte katıldığımız, eski Başbakanlardan merhum, Ord. Prof. Dr. Sadi Irmak hocamızdan bizzat dinlemiştik.

Ayrıca, gene bu şiirde ifadesini bulan:

"Yükselmeli, dokunmalı alnın semâlara;

Doymaz beşer dedikleri kuş i'tilâlara
Uğraş, didin, düşün, ara, bul, koş, atıl, bağır,
Durmak zamanı geçti, çalışmak zamanıdır!

(-Bilim yolunda gerçekleştireceğin çalışmalar ve göstereceğin üstün başarılar ile- alnın, başın göklere, yücelere ulaşmalıdır. Çünkü, insan denilen bu kuş, ilerleyip yükselmelere bir türlü doymaz.

İşte onun için vatan, millet ve insanlık yolunda uğraş, didin, düşün, ara, bul, koş, atıl, bağır ve -nihayet- şunu asla unutma: Durmak zamanı geçti; artık, çalışmak zamanıdır!)

şeklinde, millet için çok çalışmak ilerleyip yükselmek gerektiğini dile getiren mısralarla birlikte:

Kimseden ümmîd-i feyz etmem dilenmem perr ü bâl;
Kendi cevvim, kendi eflâkimde kendim tâirim.
İnhinâ tavk-ı esâretten girândır boynuma;
Fikri hür, irfânı hür, vicdânı hür bir şâirim.

(Kimseden bir yardım beklemem ve bana kol kanat germesini istemem;

Ben, kendi semâm, havam içinde, kendi hür ufuklarımda özgürce uçarım.

Başkalarının önünde iki büklüm eğilmek, bana boynumdaki esaret zincirinden daha ağır gelir;

Çünkü ben, kimseye bağımlı olmayan; hür düşünceli ve bilgisi, görgüsü, vicdanı ile özgür bir şairim!)

dediği ünlü kıt'asının da Gazi'yi son derece etkilediğini ve hatta buradaki son mısraı, öğretmenlere hitaben gerçekleşen bir konuşmasında:

“Muallimler! Cumhuriyet sizden fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür nesiller ister.”
tarzında kullanarak, anlamlı bir şekilde dile getirdiğini biliyoruz.

Hayranlık beslediği millî şair, Mehmet Emin Yurdakul:

Millî Edebiyat döneminden başlamak üzere, I. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında vatan, millet yolunda kaleme aldığı heyecan yüklü, destan tavrılı şiirleriyle, Türk milliyetçiliğinin samimî ve idealist bir şairi olarak kendini kabul ettirmiş bulunan Mehmet Emin Yurdakul (1869-1944), bütün bu özellikleri çerçevesinde Atatürk'ün de takdir ve şükran duygularıyla kendisine hayranlık beslediği seçkin ediplerimizden birisidir.

Onun özellikle:

Ben bir Türk'üm; dinim, cinsim uludur,
Sinem, özüm ateş ile doludur.
İnsan olan vatanını kuludur,

Türk evlâdı evde durmaz giderim!
(...)

Bu topraklar ecdâdımın ocağı,
Evim, köyüm hep bu yerin bucağı,
İşte vatan! İşte Tanrı kucağı!

Ata yurdu evlâd bulmaz; giderim

gibi, Türklük duygusunu heyecanla dile getiren mısraları, Gazi'yi de derinden etkilemiştir. Bu hayranlığa bir cevap oluşturur şekilde Yurdakul da, "Ankara" başlıklı uzun destan şiirinde, Türk Gençliği'ne hitaben; Atatürk'ün, kurduğu ve "en büyük eserim" dediği Cumhuriyet'le bütünleşen bir çizgide, vatan ve millet yolunda yaptıklarını anlatan şu sözlerini dile getirmiştir:

Ankara, gerçektir çok yüzler gördü;
Bu şehri zabt için fatihler geçti.
Bu şehir, başlara çelenkler ördü;
Bu şehrin içinden alaylar geçti.

Lâkin ey Atatürk, bu ünlü şehre,
Sana eş bir yiğit ayak basmadı;
Tarihi yazan el burada bir kere,
Adına benzeyen bir ad yazmadı.

(...)

Bu şehrin içinde Cumhuriyet'e
En halkçı bir ruhla ün kazandırdın
Bir çölün üstünden insaniyete
Bir yeni Isparta doğdu sandırdın.

Atatürk, bu heyecanlı vatan şairi için 1931 yılında, FaikReşit Unat'a, -geçmişe dönerek- şunları söyler:

" Şair Mehmet Emin Yurdakul'un ilk defa Manastır Askerî İdadisi'nde talebe iken okuduğum, 'Ben bir Türküm, dinim, cinsim uludur' mısraıyla başlayan manzumesinde, bana millî benliğimin gururunu tattıran ilk ifadeyi bulmuştum. Fakat ben asıl bunu, orduya katıldığım ilk günlerde, bir Anadolu çocuğunun gözyaşlarında gördüm ve kuvvetle duydum. Ondan sonra Türklük, benim en derin güven kaynağım, en engin fahr (övünç) dayanağım oldu. Kendimi hiçbir zaman, Osmanlılığın telkin ettiği (aşılacağı) başka ulusları öven ve Türklüğü aşağı gören eksiklik duygusuna kaptırmadım."

Kitap okuma üstün merakı:

Atatürk'ü anlamak ve sevmek yolunda, üzerinde durulması gereken bir diğer önemli nokta da, çok kitap okuması, bu bağlamda okumayı ve okudukları üzerinde notlar çıkararak, düşünmeyi çok sevmesidir. Ord. Prof. Dr. Rahmetli Sadi İrmak hocamız bir defasında da bana, bu konu ile ilgili olarak aynen şunları demişti: "

“- Biz, Çankaya toplantıları sonrası, gece saat iki buçuk, üç sularında ayrılıyorduk. Gazi ise, gidip yatmak yerine bir kahve söylüyor ve o saatten sonra masasının başına geçip okumaya başlıyordu. Bir ara ben, ‘Paşa ne kadar uyuyor acaba?’ diye merak ettim. Köşkte çalışanlardan, her gece en fazla iki buçuk üç saat uyduğunu öğrendim.

Her sabah saat sekizde de, herkesten önce Meclis’te hazır bulunuyordu. İşte Atatürk, böylesine çalışan, okuyan ve okuduklarından notlar çıkaran, sadece okumakla kalmayan, bunları tartışan, doğru ne ise onu bulan ve bilen bir insandı. Atatürk, kolay olunmuyor! Buna ben, Çankaya’da yakınında bulunan genç bir hekim olarak, çeşitli defalar bizzat şahit oldum.

Ayrıca O, bazılarının yalan yanlış iddia ettiği gibi, asla ve asla bir diktatör değildi. Bir Fransız gazetecinin:

‘- Ekselans, size diktatör diyorlar. Buna ne diyorsunuz?’

diye sorduğunda, verdiği cevap ne güzeldir:

‘- Eğer ben bir diktatör olsaydım, siz bana bu soruyu soramazdınız!’

O’nun dönemindeki Hitler, Mussolini gibi liderlerin birçoğu ülkelerini ve insanlarını felakete sürükleyip, kendileri de o felaket çamuru içinde boğulup giderlerken; bunlar içinde yalnızca Atatürk, eşsiz örnek bir insan olarak, tek başına 20. yüzyıla damgasını vurmuştur.”

Atatürk, nasıl bir gençlik istiyordu?

Gene, 80’li yıllarda Ankara, İstanbul, Konya ve Karaman’da gerçekleşen çeşitli sohbetlerimizde, merhum Sadi Irmak hocamızdan bizzat dinlediklerimi, canlı bir hatıra olarak aktarmaya devam edeyim:

“- Atatürk, kendisi gibi çok okuyan, okudukları üzerinde düşünen, düşündüklerini memleket ve millet yararına tahakkuk ettirme, gerçekleştirmeye imkânlarını sonuna kadar kullanma azmi ve kararlılığı içinde olan bir gençlik istiyordu. Bir de, O’nun sözünü ettiği gençlik, 18-25 yaş arası, fizik ve biyolojik bir yapılanma değildi. Muhtelif yer ve zamanlarda bu hususta şunları söylediğini, çok iyi hatırlıyorum:

‘- Kendini genç hissedenden, bizim yolumuzda yürüyen herkes, her vatan evladı benim için gençtir. Benim anladığım gençlik, Türk inkılâbının fikirlerini, özünü benimseyip, bizden sonraki nesillere götürecek kimselerdir. Benim gözümde, 20 yaşında bir yobaz, gerici ihtiyardır; yetmiş yaşında, gönlü vatan ve millet aşkıyla dolu, inkılâplarımızın savunucusu ve takipçisi bir idealist ise güçlü, kuvvetli bir gençtir. Gençler, hür fikirli olacak, soracak, sorgulayacak, ülkesini daha ileriye daha yukarılara taşımak için neler yapması gerektiğini çok iyi bilecek, yüksek sezgi gücüne sahip olacak.’

Hülâsa, Atatürk’e göre genç; yıllar önce öğretmenlere hitaben dile getirdiği sözlerinde olduğu gibi; ‘fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür’ olacak; bu çerçevede insanî değerleri de en mükemmel şekilde üzerinde taşıyacak.”

Demokratik Cumhuriyet'e olan bağlılığı:

Atatürk'ün üzerinde durduğu bir diğer önemli nokta ise, demokrasiye olan kesin inancı ve bu inanç doğrultusunda Demokratik Cumhuriyet'e gönülden bağlılığıdır. Burası da, onu gerçekçi çizgide anlamamız ve sevmemiz açısından, ayrı ve önemli bir nokta olarak karşımıza çıkıyor.

Bilindiği gibi, "Cumhuriyet" kelimesi; bütün dünyada, dayandığı felsefe, ideoloji, plan ve programlar ne olursa olsun, hemen her rejimin kullandığı bir kavramdır. Nitekim, tamamen teolojik, dinî esaslara dayalı sistemle yönetilen ülkelerin adı, "Libya Halk Cemahiriyyesi" ve "İran İslam Cumhuriyeti" olurken; Marksist ideolojiye dayalı ve tamamen komünizm felsefesine bağlı idarî sistemlere de, "Sovyet Sosyalistler Cumhuriyetler Birliği" ve "Çin Halk Cumhuriyeti" gibi adlar verildiği görülmüştür.

İşte bu noktada Atatürk de kesin tavrını koymuş ve aslında, Demokrasi'ye dayanması gerektiğine gönülden inandığı insan hakları, eşitlik, bilgi, görgü, düşünce özgürlüğü ve serbestçe iş yapabilme imkânları ile taçlanmış; böylece her türlü tehditten, korku ve endişeden uzak bir şekilde ahlâki fazilete, erdeme dayalı gerçek Cumhuriyet'ten ne anladığı ve anlaşılması gerektiğini, şu veciz sözleri ile açıklığa kavuşturmuştur:

" Cumhuriyet rejimi demek, Demokrasi sistemi ile Devlet şekli, demektir. Çağdaş Cumhuriyet'i kurmak demek, milletin insanca yaşamasını bilmesi, insanca yaşamanın neye bağlı olduğunu öğrenmesi demektir. Demokrasi prensibinin en çağdaş ve akla uygun bir şekilde uygulanmasını sağlayan Hükümet şekli ise, Cumhuriyet'tir.

Cumhuriyet, düşünce serbestliği taraftarıdır. Samimî ve kanunlara uymak şartıyla her fikre hürmet ederiz. Her kanaat, görüş bizce saygıya değerdir.

Cumhuriyet imkân demektir. Cumhuriyet, kendisine bağlı olanları en ileri zirvelere götüren imkânları verir. Bağımsızlık ve hürriyetine sahip olan milletler, ilerleme yolunda imkânlarla sahip demektirler. O halde Cumhuriyet, her alanda ilerlemenin en açık teminatı, güvencesidir.

Cumhuriyet, ahlâki fazilete, erdeme dayanan bir idaredir. Cumhuriyet fazilettir. Sultanlık, korku ve tehdide dayanan bir idaredir. Cumhuriyet idaresi, faziletli ve namuslu insanlar yetiştirir.

Türk milletinin tabiat ve âdetlerine (yaradılışına, huyuna ve alışkanlıklarına) en uygun olan idare, Cumhuriyet idaresidir."

Bu sözlerinin yanı sıra, Cumhuriyet anlayışı ile bütünleşen bir çizgide, Türklük ve milliyetçilik duygusunu da açık bir şekilde şöyle dile getirir:

"Benim yegâne fahrim, servetim (biricik övücüm, övündüğüm şeyim ve zenginliğim), Türklükten başka bir şey değildir. Doğuşumdaki fevkaladelik (üstünlük), Türk olarak dünyaya gelmemdir.

Bu memleket tarihte Türktü, hâlde (şu anda) Türktür ve ebediyen (sonsuz kadar) Türk olarak yaşayacaktır. -Onun için- Türk! Övün, çalış, güven.

Türk milleti, tarihinle övün; çünkü senin ecdadın (ataların) medeniyetler kuran, devletler, imparatorluklar yaratan bir mevcudiyettir (varlıktır, kutsal bir oluşturdur). Sen, Anadolu denen bu yurda sonradan gelenlerin değil, ilk yerleşip medeniyet kuranların çocuklarıdır. Fakat, geleceğe güvenebilmek için, bugün çalışman lâzımdır; çünkü, yalnız tarih övücü, tarihiyle gurur duyup övünmek, bir meziyet (üstünlük) sayılmaz.

Türk milleti büyük bir arslandır. Biz hepimiz, onun tüyleri arasına sıkışmış ve sığınmış göz ile görülmez küçük varlıklarız. O arslanın büyük hareketleri ve hamleleri (iletriye dönük atılımları) ise, inkılâp; yenileşme, ilerleyip yükselme hareketleri ve hamleleridir. İşte bizim için iftihar edilebilecek (övünülecek) rol, budur.

Bizim, başka milletlerden hiçbir eksiğimiz yok. Cesuruz, zekiyiz, çalışkanız, yüksek maksatlar, hedefler uğrunda ölmesini biliriz. Türk'e olumlu ve iyi bir şey veriniz. Bunu reddetmesine imkân yoktur.

-İşte bütün bunlardan dolayıdır ki-: Biz milliyetperveriz, doğrudan doğruya Türk milletçisiyiz.

Ne mutlu Türk'üm diyene!"

Atatürk'ün, Din ve Lâiklik anlayışı:

Atatürk'ün inancının temelini oluşturan siyasi rejim, Demokratik ve Lâik Türkiye Cumhuriyeti'dir. Laiklik, asla dinsizlik demek değildir. Çünkü, her şeyden önce, Atatürk'ün bizzat kendisinin dine olan saygısı ve bağlılığı, her türlü takdirin üstündedir.

Nitekim bu konuyla ilgili olarak, -sadeleştirilmiş şekliyle- şunları söyler:

"Din vardır ve lâzımdır. -Onun için- din, gerekli bir kurumdur. Dinsiz milletlerin devamına imkân yoktur. Yalnız şurası var ki din, Allah ile kul arasındaki bağlılıktır.

Din, bir vicdan meselesidir. Herkes vicdanının emrine uymakta serbesttir, hürdür. Biz dine saygı gösteririz. Düşünüşe ve düşünceye muhalif (karşı) değiliz. Biz, din işlerini millet ve devlet işleriyle karıştırmamaya çalışıyor ve kasıtlı bir şekilde -Demokratik Cumhuriyet'i yıkmaya yönelik- bağnaz (tutucu, gerici) hareketlerden sakınıyoruz ve buna, asla meydan vermeyeceğiz.

Tanrı Bir'dir ve büyüktür. Peygamberimiz Efendimiz Hazretleri, Cenâb-ı Hak tarafından insanlara dinî gerçekleri bildirmeye memur ve elçi olmuştur. İnsanlara feyz (seçkinlik, gelişme, olgunluk) nuru vermiş olan dinimiz, son dindir, en eksiksiz dindir. Çünkü dinimiz akla, mantığa, gerçeğe tamamen uyuyor ve uygun düşüyor. Bütün kâinat (evren) kanunlarını yapan, Cenâb-ı Hak'tır.

Bizim dinimiz, en makûl (akla uygun) ve tabîi (olağan, kolayca alışılmaya, yani insanın ruhuna, duygu ve düşüncesine en elverişli) bir dindir. Ve ancak bundan

dolayıdır ki, son din olmuştur. Bir dinin tabii olması için akla, fenne, ilme ve mantığa uyması lâzımdır. Bizim dinimiz bunlara tamamen uygundur.

Bizde ruhban sınıfı, ruhbanlık (Hristiyan din adamları olan rahiplerin oluşturduğu ve Allah ile kul arasına giren, 'aracı din sınıfı, grubu') yoktur; hepimiz eşitiz ve dinimizin hükümlerini eşit olarak öğrenmeye mecburuz. Her fert (vatandaş), din duygusunu, imanını öğrenmek için bir yere muhtaçtır; orası mekteptir.

Müslümanlık, aslında en geniş anlamı ile müsamahalı, hoşgörülü ve çağdaş bir dindir."

1923 yılında, kendisine armağan olarak bir Kur'an-ı Kerim gönderilmesi üzerine de:

"Bence kıymetini takdire imkân olmayan bu hediye, en derin ve hürmetkâr (içten saygılı) din duygularıyla muhafaza edeceğim."

diyerek teşekkür eden Gazi; yüce dinimize, işte bu derece gönülden bağlı ve içi saygı ile doludur.

Öte yandan, dünyada hiçbir devlet lideri gösterilemez ki; kendi dininin kitabını, halkının anlayacağı şekilde tercüme ettirsin, çevirisini yaptırın ve yurttaşları okuyup, gereklerini yerine getirsin diye yayımlatsın. Nitekim İngiltere, Fransa, İtalya ve Amerika'da, Ortodoks inancının bütünüyle egemen olduğu dönemlerde Çarlık Rusyası'nda, hiçbir devlet adamı kalkıp da İncil'i; İsrail'de Tevrat'ı tercüme ettirip, halkının yararına yayımlatmamıştır.

Atatürk, o zamanın büyük din bilgini Elmalılı Hamdi Yazır Hoca'yı çağırarak, kendi maaşından ayırdığı parayı vermiş ve:

"- Aziz Hoca'm! Lütfen yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'i tercüme ve tefsir ediniz; herkes için, açık ve anlaşılır şekilde hazırlayınız. Biz size, bu milletin çocuklarının, dinini gerçek anlamda öğrenmesi için ne gerekirse yapmaya, bu hususta her türlü desteği vermeye, yardıma hazırız."

demiştir. İşte bugün, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın, zaman zaman yeni baskılarını gerçekleştirdiği kaynak eserlerden birisi olan 13-14 ciltlik büyük "Elmalı Tercüme ve Tefsiri" adıyla bilinen ciddi emek ürünü o büyük çalışma, bu şekilde hazırlanmış ve yayımlanmıştır.

Atatürk'ün bu konuda tek isteği ve hassas, duyarlı olduğu nokta, dinin devlet işlerine karıştırılmamasıdır. O, haklı olarak, yüce dinimizi basit menfaatleri için alet eden çıkarıcılara karşıydı. Samimi dindarlara ise, büyük saygısı ve sevgisi vardı. İşte O'nu, bu ölçüler içinde değerlendirip iyi anladığımız zaman, böyle bir insanı sevmemek elbette mümkün değildir.

Ünlü İngiliz tarihçisi Lord Kinross'un gözünde Atatürk:

Birçok yabancı tarihinin Atatürk'ü dünya liderleri arasında üstün, ayrıcalıklı bir konuma yerleştirdiği, bilinen ve kabul edilen bir gerçektir. Ünlü İngiliz tarihçisi

Lord Kinross da, bunların önde gelenlerinden birisidir.

Hatta Amerikalılar, Atatürk filmi çekmeyi planladıkları zaman, Lord Kinross'un "Atatürk: The Rebirth of a Nation" (Atatürk : Bir Milleti Yeniden Doğuşu) adlı eserini, senaryo metni olarak kabul etmişlerdi. Zannediyorum, o projeleri hâlâ gündemdedir.

Bu konuda, yeri gelmişken izninizle, bu ünlü tarihçi ile ilgili bir hatıramı nakletmek istiyorum:

Lord Kinross, 1968 yılı sonunda İstanbul'a geldi ve 10 Kasım 1968 günü, yani büyük Atatürk'ün aramızdan ayrılışının 30. yıldönümünde, benim de dinleyicileri arasında bulunduğum gruba, "Atatürk ve Çağdaş Türkiye" konulu bir konferans verdi. Konferans sonrası kendisiyle tanışıp, görüşme imkânını buldum ve "Atatürk hakkında ne düşündüğünü" sordum. Bunun üzerine, bana ve orada hazır bulunanlara: "He was only a great leader in all the world. (O, dünyanın tek, en büyük lideridir.)" dedi. Takdir edileceği üzere, bu hükmü, Lord Kinross gibi son derece objektif bir yabancı tarihçinin vermesi, hayli ilgi ve dikkat çekicidir.

Türk-Amerikan Üniversiteler Derneği ile BP Petrolleri'nin ortaklaşa düzenledikleri "Gerçekçi Atatürk" adını taşıyan bu konferans sırasında ve sonrasında görüşmemizde, Lord Kinross, anahatları ile şu çok önemli sözleri söyledi:

"Atatürk, önde gelen her Batılı asker, siyasetçi, tarihçi, fikir ve devlet adamının ortak kabulü çerçevesinde, 'capable commander in chief', yani son derece dirayetli, zeki, yetenekli bir komutan ve 'revolutionist'; inkılâpçı, değişim ve gelişimden yana bir 'distinguished statesman'; güzide, seçkin bir devlet adamı ve nihayet bütün bu özellikleri ile 'peerless leader', yani emsalsiz, eşsiz bir önder'dir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin babası yüce Türk, Kemâl Atatürk'ün ölümünün anıldığı şu tarihî törene davet edilmiş olmam, bir İngiliz olarak bana anlamı derin, özel bir şeref vermiştir.

Bugün Atatürk'ün ebediyete geçişinin 30. yılını tamamlıyoruz. O tarihten bugüne, yepyeni bir kuşağın yetişeceği kadar uzun bir süre geçmiştir. (...)

Atatürk'ü tanımamış genç kuşaklar için O'nun adı daima saygıyla anılan bir hatıra olarak kalplerde yaşayacaktır. Öldüğü günden bugüne kadar yepyeni bir kuşak yetişmiştir; fakat Türk milletinin aklında Atatürk, yaşamakta olan ve sonsuza kadar yaşayacak olan bir güçtür.

Kemâl Atatürk'ün, çağımızın yetiştirdiği en büyük adamlardan biri olduğuna dair zihnimde en küçük bir şüphe yoktur. Benim ülkemizin yetiştirdiği büyük adamlardan Winston Churchill, Atatürk'ü I. Dünya Savaşı ve sonrasında yetiştirdiği en büyük dört beş isimden biri olarak nitelendirir. Churchill, O'nu Türk milletinin lideri büyük bir asker olarak "Kahraman Prens" lâkabı ile büyük bir takdirle, hayranlıkla anmıştı. Gerçek de, budur!

Atatürk, her şeyden önce büyük bir askerdi, fakat zamanla büyük bir devlet adamı oldu. Tarih bize pek çok büyük asker ve devlet adamını anlatır, fakat her iki üstün özelliği şahsında toplamış çok az kişiden söz eder.

İşte Atatürk, yetişmiş bu ender şahsiyetlerden birisidir. O, büyük bir Asker ve Devlet Adamı'dır. Bir tarafta Harp Adamı'dır. Öte tarafta Barış Adamı'dır. İçindeki büyük askerî dehâ, ulusunu yok olup gitmekten kurtarmış ve gene içindeki devlet adamı özelliği, hayatının ışığını kazandırdığı milletin yeniden doğuşunu sağlamıştır.

Bu büyük başarı, insanlarda ender görülen üstün niteliklerin birleşiminin bir eseridir. Atatürk, milletine derin sevgi bağı ile bağlı bir vatanseverdi. İcraatçı, yapıcı bir insandı. Enerji doluydu. Olaylar karşısında çabucak toparlanma üstün kabiliyetine, yılmayan bir iradeye ve azme sahipti. Sezgi ve mantığı, müstesna bir kabiliyetle aklında, zekâsında toplayan bir insandı.

Ülkesinin yapısına ve bu milletin hayatına reform getirmek isteyen bir idealistti. Bütün bu hayat verici özelliklerinin arasında yalnız bir özelliğine, Winston Churchill ve devrinin yetiştirdiği pek az insanda rastlayabiliyoruz. Atatürk'ün bu özelliği, 'Gerçekçilik'tir.

Pratik anlamda başarılarını somutlaştıran özelliği, Atatürk'ün 'Gerçekçilik' niteliğinden başkası değildir.

Etrafındaki dünyayı; insanları, milletleri, olayları, siyasî ve askerî güçlerin yarattığı baskıları içine alan dünyayı gördü. Bu dünyayı kendi istediği şekilde değil, fakat bütün gerçekleri ile gördü.

Gençlik yıllarından itibaren Atatürk, doğduğu memleketin, yani düşmekte ve parçalanmakta olan Osmanlı İmparatorluğu'nun durumunu en iyi ölçülerle gözlemleyebilecek bir durumda idi. Selânik, Doğu ve Batı ırklarının birbirine kaynaştığı bir potayı teşkil ediyordu. Güçlü ve değişik Avrupa unsurunun egemen olduğu kozmopolit, karışık bir şehirdi. İşte bu şartlar altında büyüyen genç Mustafa Kemal, Batı'lı yabancıyı yakından tanıma imkânına sahip oldu. Bu temaslar, kendisini iki ayrı şekilde etkilemişti:

Önce, vatanseverlik ruhu ile dolu bir Türk olarak, yabancıların kendi vatan toprakları için besledikleri kötü niyetlerden dolayı infiale, öfkeye kapılmıştı. İkincisi, dış dünyayı gerçekçi gözle takip eden olgun bir genç olarak, geleceğin Batı dünyasında olduğunu görmüş ve Türkiye, içinde bulunduğu felâketlerden kurtulduğu takdirde, kesin şekilde Batılılaşma prensiplerine, plân ve programlarına uyulması gerektiğine gönülden inanmıştı.

Mustafa Kemal'in etrafında başka genç adamlar da bulunuyordu. Zaman içinde dünyanın, 'Jön Türkler' diye tanımladığı bu gençler de aynı görüşlere sahip idiler. Ancak O, bunlardan da ileriye gitti. Çünkü, onlardan daha gerçekçi idi. Jön Türkler temelde, özde 'tradiyonalist' (geleneççi) idiler. Bu bağlamda onlar, 'reformist', yani mevcut siyasî sistemin liberal bir görüşle islahından, düzenlenmesinden ve gerekli ayarlamalarla eskinin devamı denilebilecek bir yeni yapılanma anlayışından yana

idiler. Mustafa Kemal ise, temel hareket noktası bakımından, özde 'revolutionist'; yani ihtilâlcî, devrimci, her bakımdan tam ve esaslı değişiklik taraftarı idi.

O, ülkede Batı'lı anlamda ilerlemeye ve gelişmeye yönelik değişikliklerin ancak 'radical', yani köklü siyasî şartlar altında gerçekleşebileceğine inanıyordu. Bu çerçevede, halkın egemenliğine dayanan ve buna gönülden inanılan yepyeni bir anlayışın getirilmesini, yerleştirilmesini gönülden istiyordu. O'na göre, Fransız İhtilâli böyle bir anlayışın ve oluşumun yapıcısı değil miydi? Bu İhtilâl, şimdi de yavaş yavaş gelişip olgunlaşıyor ve diğer Batı ülkelerini de etkiliyordu.

Öte yandan Atatürk, Padişah ailesine değil, millete dayanıyordu. Arkadaşları ise, değişim ve yeniliklere açık olmakla birlikte, gene de kendilerini; Osmanlı ailesinin tebaası, dolayısıyla Padişah'ın uyruğu, bağlısı ve o arada inanç çizgisinde de, 'ümmet' anlayışı içerisinde kabul ediyorlardı.

Atatürk ise, 'millet-ulus' anlayışı doğrultusunda, her şeyden önce kendini bir Türk olarak görüyordu. Böylece, Türk milletine yaraşır bir siyasal değişimin ve gelişimin gerçekleşmesini istiyor ve bunlara engel olacak faktörü de açık ve net bir şekilde görüyordu. Bu faktör, 'Padişah-Halife' rejiminin dayandığı 'Teokratik', yani 'dinî, dine bağlı' bir egemenliğin anlamında mevcut idi.

11 Ocak 1905'de Yüzbaşı rütbesiyle Harp Akademisi'nden mezun olduktan sonra, 5 Şubat 1905'de Şam'daki 5. Ordu'ya atanan Mustafa Kemal'i, Şam'ın o günkü durumu dehşet içinde bırakmıştı. Çünkü, kutsal şehir olarak bilinen Şam, bir ölüler kentinden farksız değildi. Burada kendisini, Ortaçağ'ın bâtıl itikatları; yani, inanç bakımından doğru olmayan, temelsiz, çürümüş anlayışları ve baskısı içinde buldu. Bu şehirde, akıl ve vicdanla bağdaşmayan taassuptan, aşırı tutuculuktan ve ikiyüzlülükten başka bir şey görülüyordu.

Burada, halkın gerçek düşmanının yabancılar değil; kendi içlerindeki köhnemiş duyuş ve düşüncüler, akıl dışı birtakım geriletici güçler ve saplantılar olduğunu anladı. İşte bu durum, milletin gelişmesini, ilerleyip yükselmesini engelleyip kösteklemekte, Batı'nın aydınlık fikirlerine karşı bütün olumlu kapıları kapatmakta idi.

Mustafa Kemal, Şam'da iken bir şey daha öğrendi. Buna göre, Osmanlı Ordusu, bir Ortaçağ kurumu niteliğinde idi. Nitekim, bu ordunun birinci görevi imparatorluğun başıboş durumdaki tebaası, yani kendine bağlı, uyruğundaki halk arasında asayişî, güvenliği sağlamak idi. Ordu bu görevi yerine getirirken, aşırı derecede baskıcı bir yöntem uyguluyor ve halkı baskınlarla, yağmalarla canından bezdiriyordu.

İşte bu baskınlardan birinde kendi payına düşen 'ganimet'i reddeden Mustafa Kemal, bir arkadaşını da bunu almaktan vazgeçirmeye çalışmıştı. Bu konuda tereddüt geçiren o arkadaşına:

- 'Günün Adamı' mı, yoksa 'Geleceğin Adamı' mı olmak istersin?

şeklinde bir soru sormuştu. Bu söz, Mustafa Kemal hakkında çok şey anlatan

son derece mânidar, derin anlamlı bir soru idi. Çünkü O, memleketini kurtarmaya ve bu konuda önderlik etmeye kararlı bir genç subay olarak kendisini, çevresindeki diğer insanların aksine geçmişin ve günün adamı olarak değil; asıl büyük ölçüde, ‘Geleceğin Adamı’ olarak görmeye başlamıştı.

Mustafa Kemâl’in, ‘Günün Adamları’ diye nitelendirdiği kişiler, çökmekte olan imparatorluğun yıkılmasına sırf kendi çıkarları için göz yuman, hattâ yardım eden ehliyetsiz, çapsiz kimselerdi.

Mustafa Kemâl, ‘ahlâkçı’ değil, ‘gerçekçi’ bir gözle bu tür insanlara karşı içinde büyük bir infial; kızgınlık, öfke duyuyordu. O’na göre, artık bu sistem çökmüştü ve onun için de, islahına, düzelmesine imkân yoktu. Yapılacak iş; kabiliyet, diplomasi ve zekâ ölçülerini birleştiren bir ‘Devlet Bilimi’ yolu ile kurtuluşa gitmekti.

Günün değil, ‘Geleceğin Adamı’ olan Mustafa Kemal; işte bizzat gördüğü ve yaşadığı bu acı gerçekler karşısında, ‘uzlaştırıcı’ ve ‘inandırıcı’ bir davranış sergileyerek, çalışmalarına başladı. Böylece, eskilerin güvensizliğini; ancak buna karşılık genç subayların ise büyük saygısını kazandı. Artık genç Mustafa Kemal’de ‘askerlik’, ‘diplomasi’ ve ‘siyasî ruh’ aynı çizgide yer aldı.

İttihad ve Terakkî içinde gruplar oluşturmuş kimseler, halktan uzaktılar ve ondan hiçbir kültürel zenginlik almamışlardı. Buna göre de, memleketin gerçek problemlerini, sıkıntılarını bir yana iterek, sadece kendi mevki hırslarına ve iktidar mücadelelerine düşmüşlerdi. Mustafa Kemâl, Fırka’nın her türlü yeraltı faaliyetlerinden tiksiniyor ve bu hareketlere, “Köşebaşında işlenen siyasî cinâyetler” adını veriyordu. Bir müddet sonra da, tenkidlerinin dozunu artırarak, İttihad ve Terakkî Fırkası’nın siyasî ve askerî zaafalarını, yani siyaset ve askerlik mesleği açısından dünya karşısındaki zayıflık, çaresizlik ve zavallılıklarını ağır bir şekilde, açıkça dile getirdi.

Ordu’nun aşırı derecede siyasete karışmasının da, devletin emniyetini, güvenini tehdid eden, tehlikeye atan ciddî bir durum olduğunu gördü. Gerçekte devletin ihtiyacı olan şey, güçlü bir siyasî parti ile güçlü bir ordu idi. Mevcut durumda ise, memleket bunların her ikisinden de mahrumdu ve dolayısıyla, tarihin bu en önemli dönüm noktasında, gerek siyaset ve gerekse askerlik sahasında çok şeyler kaybediyordu.

Vatansever ve gerçekçi Mustafa Kemâl, I. Dünya Savaşı sırasında Türkler’in, Almanlar’ın müttefiki olarak, onların yanında harbe girmelerini kesinlikle istememişti. Çünkü Almanlar, kendilerini zafere götürecek mükemmel bir liderden mahrum idiler ve bu durumda onların bu savaştan galip çıkmalarından şüphe ediyordu. Almanlar yenildiği takdirde ise, Türkiye de her şeyini kaybedecekti. Milletlerarası gerçekleri, yüksek ileri görüşlülüğü ile çok iyi kavrayan Atatürk, Türkiye’nin hiç olmazsa bir müddet tarafsız kalması ve bu arada, ordusunu derleyip toparlayarak güçlendirmesi yolunda zaman kazanması için çok ısrar etti.

İttihad ve Terakkî’nin askerî kanadının başında bulunan Enver Paşa ise, I. Dünya Savaşı’nın kısa süreceği ve burada Almanlar’ın galip geleceği inancını

taşıyordu. Dolayısıyla, Türkiye'nin onların yanında derhal harbe girerek, bu savaşın nimetlerinden faydalanması gerektiği tezini savunuyordu. Bu şekilde, gerçekçi olmaktan uzak birtakım hayâllerle kendini İslâmiyet'in Büyük İskender'i gören Enver Paşa, 'Pan-İslâmizm'(İslâm Birliği) hayâllerinin Asya'da kurulacak büyük bir İmparatorluk ile gerçekleşeceğine inanıyor ve bu hayâlleri, Alman İmparatoru'nun 'Pan-Germanizm' hayâlleri ile çok güzel örtüşüyordu. İşte bu hayâllerle hareket ederek, askerini taarruza geçiren Enver Paşa, daha harbin başlarında Kafkaslar'da koca bir orduyu kara gömdü. Bu mağlubiyetine rağmen, birkaç yıl sonra gene Almanlar'la ikinci bir Asya macerası plânladı.

Gerçekçi Mustafa Kemâl ise, bu ikinci harekâtında başarısızlıkla sonuçlanacağını görüyor ve 27 Nisan 1909'da tahttan indirilen Sultan 2. Abdülhamid'in yerine Padişah olan Sultan 5. Mehmet Reşat'ı; İngiltere, Rusya, Fransa, İtalya başta olmak üzere, İtilâf Devletleri ile ayrı bir barış anlaşması imzalaması için ikna etmeye çalışıyordu.

Buna rağmen Osmanlı Devleti, 11 Kasım 1914'de Almanya'nın yanında I. Dünya Savaşı'na girdi. Harp, Almanlar'ın ve Enver Paşa'nın kesin yenilgisi ile sonuçlandı. Bu mağlubiyetten asker olarak bir tek Mustafa Kemâl, kendine hiç leke sürdürmeden çıktı. Çünkü O, her zaman gerçeği görerek gerekli ikazları yapmış, yani uyarılarda bulunmuş ve üzerine düşen görevi, fazlasıyla yerine getirmişti.

Geçen yıllar ve yaşanan büyük felâketler sonunda Osmanlı Devleti, İmparatorluk olmaktan çıkmış ve bir enkaz yığını haline gelmişti. Nitekim, Avrupa'daki topraklarını kaybettiği gibi, Arap dünyası da artık bir hayâl olmuştu. Mustafa Kemâl bu yenilgiye üzülmeyle beraber, çok da teessüf etmemiş, yerinmemiş idi. Çünkü O, bu felâketin geleceğini ve yaşanacağını, önceden görmüştü. Bununla bütünleşen bir çizgide 1906'da, yani daha henüz Makedonya'da iken, artık İmparatorluklar'ın yavaş yavaş yeryüzünden silineceklerini ve yerlerini Millî Devletler'e bırakacaklarını yüksek sezgi gücü ile anlamıştı.

Bununla birlikte kendisine, işte bu enkazın külleri arasından, efsanelerin Zümrüdü Anka kuşu gibi yepyeni ve genç bir Türkiye yaratmak fırsatı doğmuştu. Türk milletinin nabzının attığı anavatan toprakları hâlâ dimdik ayakta idi, yaşıyordu ve yaşamaya da devam edecekti. İşte bu dağ sıralarının arkasında, kendi öz vatanının geçmişi ve geleceği yatıyordu.

O'nun yüksek askerî dehası ile oluşturduğu ordu, işgalcileri denize döktü. Üstün devlet adamlığı vasfı, yeni ve bağımsız bir Türk devletinin temellerini attırdı. Onun amacı, Misak-ı Millî hudutları, yani millî sınırlar içinde kalan küçük bir toprak parçası üzerinde büyük bir ülke yaratmaktı.

Gerçekçilikten çok uzak bir dönemde yetişmiş olan 'Gerçekçi Atatürk', ham hayâllerin ve olmayacak işlerin peşinde koşan düşmanı, aklını ve sağduyusunu kullanarak yenerek vatanını kurtardı ve yaptığı anlaşmalarla da, ülkesini güvenlik içine aldı. Artık bundan sonra ilk işi, yeni bir memleket yaratmaktı. Mustafa Kemâl'in bu 'ihtilâlcî başarı'sı, ferdî, yani birebir başarıların ender rastlanan bir sentezi, birleşimidir.

Mustafa Kemâl'i Mustafa Kemâl yapan diğer nitelikleri de, asla eğilip bükülmeyen bir şahsî disiplinle kontrol altında tuttuğu mizacının, huyunun; dış dünyaya, büyük bir sabır olarak yansımadır. Ayrıca, olayların özüne inebilme, içine doğduğu şekilde son derece isabetli kararlar alabilme üstün yeteneği ile dost veya düşman olsun halkın psikolojisini yakından kavrayabilme gücü, icraatlarında tek başına sorumluluğu üzerine alma ve bunun gereklerini tam bir kesinlikle yerine getirme kararlılığı tarzındaki nitelikleri de, Mustafa Kemâl'i, Mustafa Kemâl yapan diğer özelliklerdendir.

Sanki dördüncü bir boyut gibi Atatürk, soğuk ve sert bir yapıda idi. Ancak bunun yanında, çelik bir yay misali, her an yuvasından fırlayabilecek esnekliğe de sahipti. Mücadelesinin başından beri ihatalı, yani geniş kavrayışlı bir dünya görüşü vardı. Hedefini tam bir açıklıkla görüyor ve kendisini buna götüreceği vasıtaları da asla ihmal etmiyordu. (...)

O'nun milletine olan sevgisi, bir hayâl ürünü değildi. Gerçekçi ve içten idi. Bir keresinde: 'Anadolu'yu yeniden teşkilatlandırmadan evvel, halkımı kazanmam gerekiyordu.' demişti. Milletini faziletleri, üstün erdemleri ile çok iyi tanıdığı gibi; onun kusurlarını, eksik ve yanlış yanlarını da, yakından biliyordu.

Nitekim halkın, 'gelenekçi' anlayışına bağlı olarak, değişikliklere karşı göstereceği tepkinin çok iyi farkında idi. Bunun yanı sıra, halkının hiçbir şeyden çekinip korkmadan güçlük ve tehlikelere atılma ruhunu; sakin ve dengeli bir şekilde karar verememe mizacını, huyunu da, gayet iyi görüyor ve biliyordu. Öte yandan ferdiyetçiliğin, yani şahsî, birebir girişimci ruhun; toplu halde çalışarak ve birleşip bütünleşerek olumlu, başarılı siyasî sonuçlar alınabilmesine engel bir ruh hali oluşturduğunun da, çok iyi farkında idi.

Bütün bunlar, kendisinin yüzyüze geldiği insan karakterinin gerçek tarafları idi. Herşeyden önce, milletin itimadını, güvenini kazanması gerekiyordu ve O, bunu başardı. Bu güveni, sadece askerî kahramanlıkları, zaferleri ve başarıları ile elde etmedi. Atatürk, hiçbir Sultan'ın veya döneminin kendinden evvel yetişen, iş başında bulunan liderlerinin yapmadıkları bir şeyi yaptı: Milleti, halkı ile yakın ve sürekli temaslar kurdu. Köylünün gönlünü, ona anlayacağı bir dille hitap ederek, seslenerek kazandı.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin itimadını, güvenini; sözlerindeki samimiyet, içtenlik, açık kalplilik, sağduyu ve ikna edici, inandırıcı üstün becerisi ile kazandı. Memleketin hemen her tarafını dolaşarak, birebir temas kurduğu halkın psikolojisini, ruh ve gönül dünyasını yakından görüp tanıyarak, iyi bir şekilde anladı ve değerlendirdi. İşte bütün bunlardan dolayı, birkaç yıl içinde, milleti için yapmaya kararlı olduğu her şeyi başarabildi.

Plânlamada çok ileriye gören Atatürk, uygulamada pragmatik; yani değişme ve gelişmeleri, girilen hareketlerin sonuçlarına göre değerlendiren yolu benimsemişti. Buna göre, reformlar için gerekli olan büyük millî kapasitenin; anlama ve kavrama gücünün, halkın vicdanında ve geleceğinde hazır olduğunu görüyordu. Ancak bunun, gene de bütün millete uygulanacağı güne kadar kendi vicdanında bir 'millî sır' olarak saklamaya karar verdi. (...)

Atatürk, uğraştığı bütün yıllar boyunca memleketini, Batılı anlamda Cumhuriyet'in prensip ve uygulamasına uygun bir yapıya erdirdi ve o arada Halifelik de kaldırıldı ve bu da hem Meclis'in, hem de halkın büyük bir itirazına uğramadı. Böylece, din ile siyaset arasında yüzyıllardır süregelen bağ da koparılmış oldu ve akla uygun şekilde, din ile devlet işleri birbirinden ayrıldı.

Eğitim-öğretim de millileştirilerek, eğitimde birlik sağlandı ve bütün din okulları, devlet okullarına çevrildi. Türkiye, Avrupa ölçülerine göre lâik bir devlet oldu.

Bugün başarı ile hayatını sürdürmekte olan Türkiye Devleti, Avrupa ölçülerine göre gerçek anlamda lâik bir devlettir. Bu sistemi, düzeni kurabilmek için Mustafa Kemâl, Cumhuriyet'in ilânından sonra tam beş yıl ağır ağır ve temkinli; son derece dikkatli, tedbirli, hesaplı, ölçülü adımlarla hazırlıklarını sürdürmüş, tamamlamış ve hedefine ulaştırmıştır.

Artık Atatürk'ü, kendisini milletin sosyal ve kültürel yapısındaki reformlarına vakfettiğini, adadığını görüyoruz. Nitekim, kısa denilebilecek süre içinde insanların kişisel alışkanlıklarını, kılık kıyafetlerini değiştirmeyi başarmış, kadınlara erkeklerle eşit haklar vermiş, Soyadı Kanunu'nu çıkarmış, Alfabe, dil gibi günlük hayatı etkileyen her konuyu ele almıştır. Köhnemiş, eskimiş yanlış alışkanlıkları, duyuş ve düşünüşleri söküp atmış ve Batılı anlamda bir millet yaratmayı başarmıştır.

Hattâ, Atatürk; son on yılda başardıkları ile Doğu'nun ve Batı'nın çeşitli milletlerini ciddi şekilde etkiledi. Ancak ne var ki, özellikle Batı'nın önderleri, Atatürk'ten çok farklı olarak demokrasinin değerlerini, bir baskı aracı olarak kullandılar. Nitekim, Almanya'nın Hitler'i; hür milletini, özgür ülkesini esarete, felâkete götürmüş; Atatürk ise, esaret altındaki milletini hürriyete, özgürlüğüne kavuşturmuştur. İtalya'nın Mussolini'si, sivil iken Başkomutan olmak sevdasına düşmüş; buna karşılık Atatürk, başarılı askerlik görevinin bittiğine inandığı anda, sivil hayata dönmüştür.

Gerek Hitler ve gerekse Mussolini, toprak kazanma hırsı içinde kıvranarak, komşularının egemenlik haklarına tecavüz etmişler, saldırmışlar ve ayrı birer İmparatorluk hülyâsına kapılmışlardır. Sonları ise, bilindiği gibi hüsrân; çok acı ve tam bir yıkım olmuştur. Atatürk ise, bunların tam tersini yapmış; yıkılan bir İmparatorluğun enkazından yepyeni bir millet çıkarmıştır.

Atatürk, 20. yüzyılın bütün güçlü liderlerinin çok üstünde bir pâyenin; rütbenin, derecenin sahibidir. Çünkü onlardan farklı olarak, en büyük eseri olan Türkiye Cumhuriyeti'ni, bugünün ve yarının nesillerine bırakmıştır. Bunu yanı sıra Türk milletine, sadece sağlam temeller üzerine kurulmuş siyasî, sosyal, bilimsel ve kültürel kurumlar kazandırmakla yetinmemiş; kökünü vatanseverlikten alan, insanların kendilerine olan güveni, cesareti ve kararlılığı ile yeşeren, filizlenerek boy atan bir 'millî ideal' de kazandırmıştır.

Dolmabahçe Sarayı'nın sade bir odasında hayata gözlerini kapayan bu büyük insan, bugün de, yarın da 'Türkiye'nin Yaşayan Gücü'dür ve sonsuza kadar milletin kalbinde 'Türkler'in Atası' olarak yaşayacaktır. "

Atatürk'e göre, "toplumsal ilişkiler, kültür varlığı ve sosyal bağlılık":

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi tarafından 9-11 Eylül 1991 tarihlerinde Ankara'da düzenlenen, "The Second International Symposium On Atatürk / Uluslar arası İkinci Atatürk Sempozyumu"nda bildiri olarak sunduğumuz ve ayrıca, Genel Kurmay Başkanlığı "ATASE Başkanlığı" tarafından çıkarılan, "Atatürk Armağanı"nda (Ank. 1991, s.1 v.d.) yayımlanmış bulunan, "Atatürk ve Sosyal Bağlılık (Solidarite)" adını taşıyan ve bütünüyle Atatürk'ün kendi el yazısı ile notlarından oluşan arşiv belgelerine dayalı çalışmamızda şunları söylemiştik:

Milletlerin birlik ve bütünlük içinde varlıklarını sürdürüp, çağdaş medeniyet yolunda ilerleyerek yükselebilmeleri, temelde yurttaşlarının karşılıklı anlayış, hoşgörü, sevgi ve saygı çizgisinde birbirlerine bağlanmaları gerçeği ile de yakından ilgilidir.

Çünkü, tek başına insan, her şeyden sıyrılmış soyut bir varlık değildir. O, belli bir mekânın, yerin, coğrafyanın ve tarihin; kısacası bir kültürün, kültürel varlığın ve yapılanmanın eseridir. Bu kültür ise, milletin geleneği içinde oluşur.

Böylece milletle fert, bir bütünün ayrılmaz parçalarıdır ve biri, ötekini tamamlayıcısı durumundadır. Dolayısıyla tek tek fertlerin, bireylerin sağladığı sosyal bütünlük bizi, millet gerçeğinin esaslı bir zemine, yere oturduğu ve oturması gerektiği sonucuna götürür.

İşte bu önemli noktayı derinden kavrayarak çok iyi değerlendiren dünya liderlerinin başında gelen Atatürk, milleti; "dil, kültür ve ideal (millî ülkü) birliği ile birbirine bağlı vatandaşların oluşturduğu yüksek bir siyasal ve sosyal kurum" olarak görür.¹ Millî kimlik çerçevesinde "sosyal topluluk, sosyal kurum" olabilmenin temelinde ise, vatan toprakları denilen kutsal zeminde, yerde "bütün vatandaşların dil, kültür ve ideal birliği ile kaynaşıp, birleşip bütünleşmeleri" şartı yatar.

Bu şartı, Fransızca'daki karşılığı "solidarité" olan "bağlılık" kelimesi ile ifade eden Atatürk'e göre, millet hayatının devamı ise, millî dayanışmanın ve birliğin sağlanmasına, güçlenmesine bağlıdır. Çünkü O, "her türlü başarının sırrının, her çeşit gücün gerçek kaynağının milletin kendisi olduğu"² anlayışına gönülden inanmıştır.

Buradan yola çıkarak, yani millet gerçeğinden hareketle ise, insanlık düşüncesine ve hattâ idealine yönelmek üstün faziletini, erdemini de göstermiştir. Nitekim, bizzat kaleme aldığı notlarından birinde:

"İnsanlar birbirine bağlıdır."

altbaşlığını takiben sözü, "bilim" ile "toplum ilişkisi"ne getirerek:

1 Bu konuda, kendi el yazılarına dayalı sözleri: "Millet; dil, kültür ve mefkûre birliği ile birbirine bağlı vatandaşların teşkil ettiği bir siyasî ve içtimâî hey'ettir." şeklindedir. Nitekim, bakınız: Prof. Dr. A. Afet İnan, "Medenî Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları", Ankara, 1969, s.18

2 Enver Ziya Karal, "Atatürk'ten Düşünceler" Ankara, 1956, s.172

“Bilim, toplumların büyüklüğünün sırrını, yani bilinmezliğini insanlara açmıştır. Bu sır, insanların birbirine olan bağlarıdır.”³

tarzında bir hükme ulaşır. Buna göre, bir milletin büyüklüğü, yurttaşlarının birbirine olan sıkı bağları ve dolayısıyla “dayanışma ruhu” ile doğrudan ilgilidir. Hiç şüphesiz her fert, ayrı bir kişilik ve ayrı bir değerdir.

Ancak bu durum, batılıların “social affinity” adını verdikleri “toplumsal ilişkiler”in ve “solidarité” denilen “sosyal bağlılık” gerçeğinin oluşmasına engel değildir. Aksine, bunlar için son derece önemli ve gereklidir.

Ziya Gökalp, ünlü batılı sosyolog, toplum bilimci Durkheim’a dayanarak, “millet fertleri, yani yurttaşlar arasında sıkı bağların kurulmasını sağlayan “ortak duygular”a, “maşerî vicdan” (kamu vicdanı, yani toplumun ortak duygu ve düşünüşü, karar verme gücü) adını verir.

Bu “mâşerî vicdan” ise, o milletin “mâşerî şahsiyet”ini oluşturur. Bu da, “bütün topluma ait ortak kişilik özelliği” demektir. Bunun yanı sıra, tek tek kişilik özelliği demek olan şahsiyet’i, akıl, irade ve mefkûre adını verdiği ideal, ülkü gibi üç öğeden ibaret bir kavram olarak kabul eden Gökalp; her milleti “hakikî şahıs”, yani “gerçek bir kişilik” gibi görerek, bunu da şu yolda açıklığa kavuşturur:

“Çünkü, her milletin kendine mahsus bir mantık (doğru düşünme yeteneği), kendine mahsus bir iradesi (karar verme gücü), kendine mahsus hedefleri ve mefkûreleri, (idealleri, ülküleri) vardır. O hâlde, bu meleke(yetenek)lere sahip olan millet, neden hakikî bir şahsiyet olmasın?”⁴

Demek ki, yurttaşlarda akıl, irade ve ideal gibi üç önemli anlayışı yerleştirebildiğimiz ve aynı zamanda sosyal bağlılığı sağlayabildiğimiz ölçüde, milletin daha güçlü, kararlı ve giderek bütün insanlığın da daha huzurlu ve mutlu olabilmesi imkânları doğacaktır. Çünkü, Atatürk’ün de isabetli tespitiyle:

“Bütün insanlar, bir sosyal vücudun, yapılanmanın organlarıdır ve bu sebeple birbirlerine bağlıdır.”

Kültür mirası ve mirasçısı:

Öte yandan:

“İnsanlar, ölülerin harsî vârisleri olduklarından, aralarındaki bağlar, her zaman ve mekâna şâmilidir.”⁵

şeklinde, Gâzi; insanların, kendilerinden önce yaşayanların kültür mirasçısı durumunda bulunduğunu, dolayısıyla geçmişle aralarındaki bağların belli bir yere ve zamana ait, yani sınırlı olmadığını, her zaman ve her yer için geçerliliğini koruduğunu, vurgular.

Ayrıca sosyal birliği, bütünlüğü ve dayanışmayı sağlayan en önemli

3 Prof. Dr. A. Afet İnan, a.g.e., -Belgeler kısmı-, s.522

4 Ziya Gökalp, “Ferdî İnsanlar ve İçtimaî İnsanlar” Yeni Gün gazetesi, 18 Nisan 1339 (1920), nu:1156 , s.2 ve ayrıca bkz: Açık Söz gazetesi, 7 Temmuz 1339 (1920), nu: 823, s.2

5 A.g.e., -Belgeler kısmı-, s.530-531

araçlarından birisinin, devlete vergi vermek ve bunu da tam ve eksiksiz yerine getirmek olduğunu belirtir.

Atatürk'e göre, sosyal bağlılık "solidarité" hakkında fikir edinmeğe, bilgi sahibi olmaya en uygun görüş ve düşünüş ise, şudur:

"Tekâmülün, yani gelişip olgunlaşmanın gayesi, insanları birbirine benzetmektir. Dünya, birliğe doğru yürümektedir. İnsanlar arasında sınıf, derece, ahlâk, elbise, dil, ölçü farkı gittikçe azalmaktadır. Tarih, yaşamak kavgasının; ırk, din, hars (kültür), terbiye (eğitim) ile yabancılar arasında olduğunu gösterir. Birliğe doğru yürüyüş, barışa doğru yürüyüş demektir."

Bu anlayış çerçevesinde önce ulusal, sonra da uluslar arası ortamlarda sosyal bağlılığı, huzur ve güveni sağlamak; bütün insanlığın gelişip olgunlaşması için gerekli görülmekte ve birliğe doğru yürüyüşün, topluca barışa yürüyüş demek olduğu ifade edilmektedir. Bunun yolu ise, hukukun üstünlüğü anlayışı içerisinde kanunlara uymaktan geçer.

Böylece sosyal bağlılık için, kanun teminatı altındaki sosyal güvenceler büyük önem kazanmış olmaktadır. Başlıca sosyal güvenceler ise, şöyle sıralanmıştır:

- 1- İş kurumu,
- 2- Şehirlerin ve iş yerlerinin sağlık korumaları,
- 3- Bulaşıcı hastalıklara karşı korunma,
- 4- İşçilerin, bütün çalışanların yaşlılığa ve iş kazalarına karşı sigortası; hayatlarının güvence altına alınması,
- 5- Hasta ve yoksullara zorunlu olarak yardımda bulunulması,
- 6- Çiftçi sandıkları
- 7-Yardım dernekleri kurulması,
- 8- Ucuz evler yapılması,
- 9- Okuyan çocuklar için okullarda kooperatifler, kantinler kurulması.

Dikkatle incelenecek olursa Atatürk, tam bir devlet adamı kimliği ile sosyal güvenceyi ve ona dayalı olarak sosyal bağlılığı sağlamak yolunda; işçilerden sanatkârlara, bulaşıcı hastalıklarla mücadeleden yaşlılara, çiftçilere yardıma ve nihayet vatandaşlara ucuz evler yapılmasından okullarda kooperatifler kurularak çocukların ihtiyaçlarının karşılanmasına kadar, her şeyi düşünmüş bulunmaktadır.

Bütün bunların sonucunda vatandaşlar, kanun teminatı altında sosyal güvenceye kavuşacaklar; böylece, sosyal bağlılık sağlanacak, millî birlik, bütünlük pekiştirilecek, hattâ giderek, uluslar arası düzeyde barış ve huzur da gelecektir.

Millet hayatında, "sosyal bağlılık" ile hoşgörülü olmak ve iyiliği severek, kötülükten kaçınmak:

Atatürk, sosyal bağlılığın pratikte sağlayacağı ve öğrettiği faydaları ise, gene

bizzat kendi el-yazısı ile notlarında, üç madde halinde şöyle sıralar:

“1- Başkasına olan iyilik, bize de iyiliktir; başkasına olan kötülük, bize de kötülüktür. Bu sebeple, iyiliği sevmek ve kötülükten kaçınmak gerekir.

2- Yaptığımız işler, etrafımızda sevinçler ve acılar halinde akisler uyandırır, yankılanır. Bu hâl bize, vicdanî vazifeleri; yerine getirmemiz gereken görevleri, işleri duyurur.

3- Sosyal bağlılık, bizi başkaları için müsamahakâr (toleranslı, hoşgörülü, anlayışlı) yapar. Çünkü, başkalarının kusurları ve yanlışları; bizim de istemeyerek, onlarla birlikte suçlu olduğumuzu gösterir.

Gâzi'nin bu isabetli tespitleri çerçevesinde herkes, her şeyden önce kendisinin iyiliği için iyiliği sevmeli ve iyi olmalıdır. Yaptığımız ve yapacağımız işlerin, iyi veya kötü yanları ile muhakkak vicdanımızda yankılar uyandıracığı, yer tutacağı gerçeğini unutmamalı, daima iyi hareketlerde bulunmalıyız.

Ayrıca, sosyal bağlılığın, bizi diğer insanlara karşı hoşgörülü hâle getirdiğini de gözardı etmeden, toplum hayatında karşılıklı anlayış doğrultusunda birbirimizle kaynaşıp, birbirimize kenetlenmeliyiz. Millî birlik ve bütünlüğün de, temelde böyle sağlandığını iyi bilmeliyiz.

Gene, O'na göre; millet hayatında, suçluların hareketlerinde ve başkalarının kusurlarında; yanlış adımlarında, kötü hareketlerinde toplumu meydana getiren diğer fertlerin de payı vardır. Çünkü millet, toplum bir bütündür.

*

İşte Atatürk, bir sosyolog, psikolog ve hattâ pedagog tavrıyla hareket ederek, sosyal bağlılık “solidarité” konusu etrafındaki görüşlerini, bizzat kendi elyazısı ile notlarında bu şekilde ortaya koymuştur.

Nihayet, her türlü egoizmden, bencillikten sıyrılmış millî ve insanî bir anlayışla, şu hükme ulaştığını görüyoruz:

“Sosyal bağlılık; ‘herkes, kendi için’ yerine; ‘herkes, herkes için’ düşüncesini koyar. Bu düşünce sosyaldır, millîdir, geniş ve yüksek anlamı ile insanîdir.”¹

*

İşte, Atatürk'ün bu tespit ve değerlendirmeleri sonucunda diyebiliriz ki; milletin fertleri, yani ulusu oluşturan bütün bireyler, “solidarite” adı verilen “sosyal bağlılık” ile “sosyal affinite” denilen “toplumsal ilişkiler”i düzenli bir hale getirerek, millî dayanışmayı, ulusal birliği ve bütünlüğü tam anlamıyla sağlayacak ve bunları sürdürecektir olurlarsa, Türk milletinin karşısında hiçbir güç duramaz ve yüce ulusumuz, sonsuza kadar yaşar.

Nitekim, O'nun, 29 Ekim 1933'de dile getirdiği 10.Yıl Nutku'nda, çok anlamlı bir şekilde ifadesini bulan:

¹ A.g.e., -Belgeler kısmı-, s.530-531

‘Türk milleti zekidir, Türk milleti çalışkandır!’

sözlerinin arkasında yatan gerçek de, işte budur.

Bu anlayış, beraberinde “mensubiyet” denilen, “vatana ve millete gönülden bağlılık” duygusunu getirir. Bu bağlamda, Atatürk için bütün yurttaşlar -özellikle kanunlar, yasalar önünde- birdir ve hangi şartta ve durumda olursa olsun, birinin diğerinden üstünlüğü ve ayrıcalığı yoktur.

Trablus’ta, Çanakkale’de, Balkanlar’da, Yemen’de başında bulunduğu birliklerin içerisinde savaşılan askerlerinin hepsi de, Anadolu’nun çeşitli yerlerinden gelmiş, vatanını ve milletini kurtarmak yolunda aynı hedefler, amaçlar doğrultusunda birleşmiş, bütünleşmiş, birbiriyle kaynaşmış insanlardı.

Onun için, bu vatan toprakları üzerinde yaşayan herkes için üst kimlik, Türk kimliğidir. İnsanımıza, yurttaşlarımıza ait Kürt, Lâz, Çerkez, Boşnak, Tatar ... v.b. alt kimlik ne olursa olsun; milletin birliğini, bütünlüğünü sağlayacak olan, işte bu Türk üst kimliğidir.

Bu kimlik, beraberinde Atatürk’ün üzerinde önemle durduğu “mensubiyet şuuru”nu, yani millî birlik, ulusal bağlılık bilincini, duygu ve düşüncesini getirir.

Gazi’nin, bu anlayışı pekiştirerek iyice yerleştirmek anlayışına bağlı olarak, 1934’te Diyarbakır’da gerçekleşen konuşması, bu açıdan büyük anlam taşır. Nitekim O, burada:

“Diyarbakırlı, Vanlı, Erzurumlu, Trabzonlu, İstanbullu, Trakyalı ve Makedonyalı hep aynı ırkın evlâtları, hep aynı cevherin damarlarıdır.

Vatan birdir. Bizim yeni işimiz budur.

Bu damarlar birbirini tanısın. Bu dediğim olduğu zaman, başka bir dünya görülecek ve bu dünya, bütün insanlığa hayret verecektir. Türk’ün varlığı, bu köhne dünyaya yeni ufuklar açacak; güneş ne demek, o zaman görülecek.

Bu karmaşık işlerin içinden yükselebilmek için, bize dirlik, sağlık, dinçlik gerekecektir. Birlik, onunla birlikte yürür. Diri, yalnız Türk milletidir. Birliği ortaya koyan da, Türk’tür. Dilediğine ne olduğunu anlatan da, Türk’tür; çalışalım!”

İşte bu doğrultuda Atatürk’ün, millî birliği, ulusal dayanışmayı en iyi şekilde gerçekleştiren ve bu yolda milletin çocuklarına son derce anlamlı mesajlar veren dünya liderlerinin başında geldiği açık bir gerçektir.

*

Sonuç olarak, O’nu sevmenin temelinde; söylediklerini, yaptıklarını ve yapmayı düşündüklerini çok iyi anlamak gerektiğini bir an olsun hatırdan çıkarmamak; böylece, ülkemiz, insanımız ve hatta giderek bütün insanlık ailesi için, çok çalışıp güzel işler yaparak Atatürk’e lâyük, O’na yaraşır gençler ve yurttaşlar olmak gerçeği yatar.